هەندێک ڕێوشوێنی ساکار بۆ پیتچنین

محەمەد ئەمین شاسەنەم
(بۆکان)

وشە سەرەکییەکان: مەودا (واتە: فاصلە space)، خاڵبەندی، پیتچنین، وشە.

ئێستاکە لە سەردەمی کۆمپیووتەرداین و تاڵمان بێت و خۆشمان بێت، ئەم کەرستەیە شوێنی خۆی لە سەر ژیانی هەمووماان داناوە و زۆربەی ئیشەکانمانی ساکار کردووەتەوە. یەکێک لەو ئیشانە، پیتچنینە کە لە ڕابردوودا کارێکی ئەستەم و دژوار بوو، بەڵام ئێستاکە بەشی پیتچنین لە هەر زمانێکدا بەرەو پێشکەوتن چووە و زۆر فۆنتی جوان و بەکەڵک دروست کراوە، کە لەم بوارەدا یارمەتیمان دەدەن، هەر بۆیە، ئەگەر نووسراوێکی کوردی (چ کتێب، چ وتار، چ ڕۆژنامە و گۆڤار)، لەم بەستێنەدا نەتوانێت بە دروستی و ڕاستی هەنگاو هەڵبێنێتەوە، خوێنەر تووشی سەرلێشێواوی دەکات و کاغەز و کۆمپیووتەر و کەرستەکانی دیکەی چاپ خەسار دەکات و خۆشیان ڕەنج بەخەسار دەردەچن.

دوای خوێندنەوەی ئەم وتارە، بە چاوخشاندنێک بە سەر کتێبە چاپکراوە کوردییەکاندا بۆمان دەردەکەوێت کە زۆربەی هەرە زۆری ئەو کتێبانە کەمایەسییان تێدایە و لەبەرچاو نەگرتنی ئەم خاڵە ساکارانە، بووەتە هۆی شپرزەیی ڕێنووسی کتێبەکان.

فۆنتە کوردییەکان:

١- فۆنتی عەلی.

ئەم فۆنتانە بە پێی تەختەکلیلی عەرەبی ساز کراون، لە بڕێکیاندا بۆ سەر و ژێر و بۆر، دەبێت کلیلی شیفت دابگریت، کە ئەم کارە هەم کاتێکی زۆری دەوێت و هەم دەستی پیتچن ماندوو دەکات. هەندێکیشیان پیتە

حەسەنی قزڵجی

عەرەبییەکانیان بۆ پیتە کوردییەکان داناوە.

٢- فۆنتی دیلان.

بۆ خۆیان دوو دەستەن:

ئەلف) دیلانی کۆن، کەڵک وەرگرتن لەوان زۆر دژوار بوو و زۆربەی پیتەکان لە سەر تەختەکلیل لە شوێنی خۆیاندا نەبوون.

ب) دیلانی نوێ، بە پێی تەختەکلیلی فارسی ساز کراون و لە جیاتی پیتە عەرەبییەکان، پیتی کوردی دانراون. کارکردن بەم فۆنتانە بۆ کوردەکانی ڕۆژهەڵات زۆر خۆشە.

٣- فۆنتی یونیکورد.

ئەم فۆنتانە بە پێی ستانداردی فۆنتی سەر ئینتەرنێت ساز کراون، تایبەتمەندیی ئەم فۆنتانە ئەوەیە کە لە هەر شوێنێکی دنیادا بابەتەکە بخوێنرێتەوە تێک ناچێت.

ئێستاکە ئەم فۆنتانە برەوێکی زۆریان هەیە و زۆربەی داموودەزگاکان کەڵکی لێ وەردەگرن، هەر بۆیە پێشنیازی منیش هەر کەڵک وەرگرتن لەو دەستە فۆنتەیە.

٤- فۆنتەکانی دیکە کە کەمتر کەڵکیان لێ وەردەگیرێت، وەک زانست، چرۆ، میدیا و....تاد

پیتچنین:

پیتچنین تەنیا ئیشێک نییە، بەڵکو هونەریشە؛ هونەرێک کە ئاستی مرخی پیتچن نیشان دەدات، ئەگەر نووسراوێک، بە شێوەیەکی ڕازاوە و جوان پیتچنی کرابێت، ئەوە نیشانەی بەرزیی مرخ و هونەر و دەسڕەنگینیی پیتچنەکەیەتی؛ پێچەوانەی ئەم بابەتەش هەر دروستە.

هونەری پیتچنین لە چەند بەشدا دیارە:

١- هەڵبژاردنی فۆنتی جوان بە پێی بابەت. بۆ نموونە، ئەگەر کتێبەکە پەخشان بێت، پیتچن دەتوانێت کەڵک لە دوو، یان سێ فۆنتی جیاواز وەربگرێت، فۆنتێک بۆ دەقی سەرەکی، فۆنتێک بۆ سەردێڕەکان و فۆنتێکیش بۆ ژێرنووس. هەڵبەت کەڵک وەرگرتن لە فۆنتی زۆر، پیتچن تووشی سەرلێشێواوی دەکات، بەڵام دەتوانێت لە شێوە جۆراوجۆرەکانی هەر فۆنتێک کەڵک وەربگرێت، وەک دۆخی ڕەش (bold) و دۆخی لار (Italic)،

تێبینی: ئەو فۆنتانەی خرن، بۆ خوێندنەوە خۆشترن.

٢- ڕازاندنەوەی یەکدەستی لاپەڕەکانی کتێب. واتە وا نەبێت کە لاپەڕەیەک ٢٥ دێڕی تێدا بێت، بەڵام لاپەڕەیەکی دیکە، ٢٢ دێڕی تێدا بێت، یان سەردێڕێک لەگەڵ دێڕی سەرەوەی خۆیەوە مەودایەکی زۆری هەبێت و سەردێڕێکی دیکە، مەودایەکی کەمتری هەبێت.

(لە داهاتوودا و لە ژمارەکانی دیکەدا، بە تێروتەسەلی لە سەر ئەم بەشانە دەدوێم.)

٣- کتێبەکە دەبێت لە باری خاڵبەندییەوە یەکدەست بێت. (ئەم بەشە لەم وتارەدا باس دەکەین.)

پیتچنین لە باری خاڵبەندییەوە:

١- هەر وشەیەک لەگەڵ وشەکەی پێش و دوای خۆی، مەودایەکی تەواوی هەیە، تەنانەت ئەگەر ئەو وشەیە تەنیا یەک پیت بێت. ئەم خاڵە بە تایبەت دەبێت لەو وشانەدا کە ڕادەی پیتەکانیان کەمە، دەبێت ڕەچاو بکرێت؛ وەک (لە، بە، و، کە، بۆ و...تاد)

نموونە:

(ئیش کە ئێستە ڕووی لە هەورازە، سەرەولێژی نەکەی

بیری وردیشی ئەوێ، هەر بە دوعا و نوێژی نەکەی)
(سەرچاوە: دیوانی شوکری فەزڵی)
(فێری زانست و هونەر بوو ئەو لە سایەی خوێندنی
تۆش تەشیمان بۆ دەرچیسی، یادگاری شیرنە!)
(سەرچاوە: دیوانی هێمن، شیعری یادگاری شیرین)

تێبینی: ئەگەر وشەی «بە» لەگەڵ وشەیەکی دیکە تێکەڵ بوو و ئاوەڵناوی دروست کرد، لە نێوانیاندا مەودا دانانرێت.
نموونە:
(بەنرخە، تازەیە، بەرزە، بەهێزە
ئەوەی فەرمووت لە بارەی پیاوی دێزە:
«ئەگەر کوردێک قسەی بابی نەزانی
موحەقەق دایکی حیزە و بابی زانی»)
(سەرچاوە: دیوانی هێمن موکریانی، شیعری دەسکەوتی خەبات.)
دەنا، ئەگەر واتایەکی نوێی نەدا و دوو وشەی جیا بوون، مەودایان لە نێوان دادەنرێت.
نموونە:
(ئای لە پیرێژن چەند مەکربازە
کۆنە دەفرۆشێ بە نرخی تازە!)
(سەرچاوە: فۆلکلۆر)
٢- ئەم هێمایانە لەگەڵ وشەی پێش خۆیانەوە مەودایان نییە، بەڵام لەگەڵ وشەی دوایانەوە، مەودایەکی تەواویان هەیە: ویرگۆل واتە کۆما «،»، خاڵ «.»، کۆمای خاڵدار «؛»، نیشانەی سەرسوڕمان «!»، نیشانەی پرسیار «؟»، دوو خاڵ «:».
نموونە: (خوێنەری بەڕێز! خۆت بە وردی سەرنج بدە هێماکان و مەوداکەیان.)
(پیرەژنێک و پیرەمێردێک بووکێکیان هەبوو. بووکەکەیان زۆر تەمەڵ و تەوەزەل بوو. جارێکیان پیرەمێردەکە گوتی:
- ژنەکە، تۆ دەست دەرە گۆزەکە، بکەوە ڕێ بۆ ئاو. منیش گۆزەکەت لە دەست ڕادەکێشم. بزانین بووکەکەمان شەرم دەیگرێ بچێ بۆ ئاو.
ئاوایان کرد. پیرەژنەکە دەستی دا گۆزەکە، پیرەمێردەکە خەریک بوو گۆزەکەی لە دەست بستێنێ و گوتی: پیرەژن، بیدە بە من، من دەچم بۆ ئاو. تۆ پیر بووی.
پیرەژنەکە گوتی: نا، نا، ئەمە کاری ژنانە، خۆم دەچم.
بووکەکەیان تەماشای کردن... تەماشای کردن، پێیان پێکەنی و گوتی:
- ئەیەڕۆ، ئەیەڕۆ! ئینسانی پیر چۆن سەری لە هیچ دەرناچێ! ئا ئەمەش ئەقڵێکی زۆری دەوێ؟ نازانن ئەمڕۆ یەکێکیان بچێ بۆ ئاو، سبەینێش ئەوی تریان!)
(سەرچاوە: پێکەنینی گەدا، حەسەنی قزڵجی، چاپی یەکەم، بڵاوکەرەوەی کولەپشتی، بۆکان، ١٣٩١ی هەتاوی)
٣- ئەم هێمایانە لەگەڵ وشەی پاش و پێشی خۆیان مەودایەکی تەواویان هەیە، بەڵام لەگەڵ وشەی نێو خۆیان مەودایان نییە: کەوانە ()، دوو کەوانە «»، کەوانی سەرکووڕ [ ]، کۆمای ئاوەژوو " ".
نموونە:
(ئالیس کاتێک بیستی کەرووێشکەکە لەگەڵ خۆی قسە دەکات: «ئەی هاوار! وەدرەنگی کەوتم!» زۆری پێ سەیر نەبوو و سەرنجی بۆ لای ڕانەکێشرا. (دواتر کە بیری لەم بەسەرهاتە دەکردەوە، بە خۆی دەگوت دەبوایە لەم بابەتە سەری سووڕ بمایە، بەڵام لەو کاتەدا دەتگوت هەموو شتێک ئاسایی بوو!)
(سەرچاوە: ئالیس لە وڵاتی سەیروسەمەرەکاندا، لوویس کارۆل، وەرگێڕانی محەمەدئەمین شاسەنەم)
تێبینی: ئەگەر وشەی نێو هێماکانی بەشی ٣، لەگەڵ وشەیەکی دەرەوەی خۆی، پێوەندیی هەبێت، وشەکەی دەرەوە لەگەڵ هێماکان مەودایان نادرێتێ.
نموونە: (پێکەنینی گەدا)ی حەسەنی قزڵجی، ڕچەشکێنی چیرۆکی کوردی لە ڕۆژهەڵاتی کوردستانە.
٤- تەقەڵ (خەتی تیرە)
دوو چەشنە:
ئەلف) تەقەڵی لە سەرەوە «-» کە بە داگرتنی کلیلی (-) دەنووسرێ، لەگەڵ پیتەکان وەکو تێکەڵ دیارە.
ب) تەقەڵی لە خوارەوە «-» کە لە زۆربەی تەختەکلیلەکاندا بە داگرتنی کلیلی شیفت لەگەڵ (j) دەنووسرێت. ئەم شێوەیەیان جوانترە و لەگەڵ وشەکە پێکەوە نانووسێن.
تەقەڵ بەم شێوەیە دێت:

ئەلف) لەگەڵ ژمارە: لە دوای نووسینی ژمارەکە، ڕاستەوخۆ تەقەڵ دادەندرێت و مەودای ناوێت، بەڵام دوای تەقەڵەکە مەودایەک هەیە،

نموونە:

(کتێبەکانی قزڵجی ئەمانەن: ١- پێکەنینی گەدا، ٢- وەرگێڕانی چیرۆکی بیانی و...تاد)

ب) لەگەڵ وشە: لە پاش و پێشی تەقەڵەکەوە مەودا هەیە،

نموونە:

(حەسەنی قزڵجی یەکێکە لە بنووس و چیرۆکنووسە بەناوبانگەکانی کورد و هەر لە سەردەمی کۆماری مەهابادەوە - کە لە ڕۆژنامە و گۆڤارەکانیا کاری ئەکرد - تا ئەم دواییانە، هەر ئەوەندەی دەرفەتێکی دەسگیر بووبێ، قەڵەمی لە نووسینی وتاری سیاسی و ئەدەبی و ڕۆشنبیری و چیرۆکی ڕیالیستی و وەرگێڕانی ئەدەبی پێشکەوتخوازی جیهانی، کۆڵ نەبووە،)

(سەرچاوە: پێکەنینی گەدا، حەسەنی قزڵجی)

تێبینی: ئەم هێمایە لە ڕۆمان و چیرۆکدا بۆ وتووێژی نێوان کەسایەتییەکان بە کار دێت، کە لەم کاتەدا دەکەوێتە سەرەتای بەند (پەرەگراف) و پێویست ناکات لەگەڵ سەرەتای ڕستەکە مەودای هەبێت، بەڵام دوای نووسینی تەقەڵەکە، مەودامان هەیە،

نموونە:

(ئاخری مانگ ئەفەندی گوتی: کوا دەفتەری ماڵەوە؟

- ئەوەتا.

- حیسابی هەموو ڕۆژێکت نووسیوە؟

- نەخێر. چی بنووسم؟ هەموو ڕۆژێ ٣٠٠ فلسە، ئەوا ئێستا دەنووسم مەخاریجی ئەم مانگە: ٩ دینار.

- کاکە، ئەمە دەڵێی چی؟ گۆترە نییە، ئەمە تیجارەتە، (بە چپەوە) کچەکەشم لە ماڵەوە دەینووسێ. سەری مانگ بەرامبەریان دەکا، بەڵکو زاکر فڕوفێڵی کردبێ!)

(سەرچاوە: پێکەنینی گەدا، حەسەنی قزڵجی)